

billede kontekst

KIRGISERE I ZOOLOGISK HAVE 1900

■ ANNE FOLKE HENNINGSEN

I årene fra 1870'erne og frem til ca. 1910 var større etnografiske udstillinger med levende mennesker som hovedattraktion en hyppigt tilbagevendende begivenhed i Danmark og resten af Europa. Dette nummers forsidebillede er fra udstillingen af kirgisere i Zoologisk Have i København i 1900. Udstilling af menneskekroppe er generelt en kontroversiel praksis, men der knytter sig særlige problemkomplekser til udstillinger med levende mennesker i centrum, idet de udstillede på den ene side gøres til objekter for beskuelse, men på den anden side også er subjekter, der potentielt kan destabilisere udstillingernes logik.

Zoologisk Have var langt fra det eneste etablissement, der i den nævnte periode arrangerede levende etnografiske udstillinger. Blandt andre var Tivoli, National Scala og Cirkus Varieté i Cirkusbygningen med på den nye europæiske trend at iscenesætte store og spektakulære udstillinger med fremmedartede folkeslag, men Zoologisk Have skiller sig naturligvis ud fra resten ved at være dyrepark snarere end gængs forlystelsesetablissement. Denne blanding af arrangørtyper var dog ikke særlig for Danmark, men fandtes også i resten af Europa – og ofte med de zoologiske haver som centrale aktører. Dyr var da også som oftest en vigtig del af de etnografiske udstillinger i de zoologiske haver, hvilket bliver tydeligt på det valgte fotografi.

I forgrunden står to af de udstillede kirgisere med musikinstrumenter i hænderne foran truppens telt flankeret af en jagtørn, og i baggrunden ses en kamel og en rytter til hest. Allerbagerst skimtes publikum bag et lille hegn, der omkranser pladsen, hvor kirgiserne udstilledes.

Det var dog ikke bare inde i havens udstillingsområde, at den kirgisiske folkekaravane vakte opsigt. I magasinet *Hver 8. Dag* beskrev den senere direktør for Zoologisk Have Waldemar Dreyer således kirgisernes spektakulære ankomst til byen:

Gennem Vesterbroes Gader drager et sælsomt Optog. I Skridtgang fører 24 flegmatiske Kameler Kirgisertruppens brune Naturbørn ud til den Zoologiske Have, hvor Nomaderne slaar sig ned i pragtfuldt udsmykkede Telte, lette at rejse og lette at slaa sammen igen, og hvor de et Par Maaneder igennem vil skabe Københavnerne et Anskuelsesbillede. I den vælgste Flugt kan de benede, senestærke Heste fare af sted, og det generer hverken Hest eller Rytter, om Farten et Øjeblik afbrydes derved, at begge gaar paa Hovedet i en samtidig Koldbøtte. Kamelerne gør Indtryk af at være roligere luntende Væsener og for Københavnerne vil det sikkert have sin store Tilløkkelse at faa Lejlighed til at gaa ombord paa Ørkenens Skib.¹

Foruden at pege på det sælsomme ved karavanen samt dyrenes rolle i spektaklet slår citatet endnu et væsentligt tema i udstillingerne an: at kirgiserne skulle virke som anskuelsesbillede for københavnerne. De levende udstillinger i Zoologisk Have skulle nemlig fungere folkeoplysende og på livagtig og underholdende vis lære de besøgende københavnerne om fremmede folkeslag. For at opnå dette krævedes det af udstillingernes arrangører, at de kunne overbevise publikum om karavanernes oprindelighed og autenticitet, og det var ikke altid helt let, når en besøgende trup allerede havde været på rundrejse i andre europæiske byer i månedsvis. I *Politiken* skrev Dreyer således:

---

1 *Hver 8. Dag* 15.7.1900: "Kirgiserkaravanen".

En overvældende Mængde Arabere, Indianere, Lapper, Dinkaer og andre mer eller mindre Ægte 'Naturfolk' har i de sidste Par Aartier oversvømmet Evropa [...] Uheldigvis har der været noget muggent ved de fleste af de 'Karavaner' eller hvad de nu kaldes, der naaede op til os. Enten har de helt eller delvis bestaaet af Individier, der allerede i deres Hjemland var paavirket og i Reglen noget bedærvede af den lidet helde Side, Civilisationen vender ud mod sine Grænser, eller de havde været saa længe om i Evropa og Amerika, at Duften var gaaet af dem. Snavset havde de beholdt, og Tiggeri havde de lært til Gavns, men det naive og umiddelbare, det friske og afstikkende, hvorved de særlig skulde virke, havde de sat alt for meget til af.²

En plakat produceret som reklame for udstillingen understregede da også, at truppen var ankommet "direkte fra Asiens Stepper" til København, og i pressen blev der gjort opmærksom på, at København var kirgisernes første stop på rundrejsen i Europa.

Et af de etnografisk interessante aspekter ved kirgiserne var deres nomadiske livsstil og det telt, som ses på fotografiet, var en vigtig brik i fremvisningen af denne. Ved at telte blev slået op og ned foran publikum kunne de praktiske detaljer i organiseringen i en nomadisk tilværelse illustreres. Desuden vakte farvesammensætningen på kirgisernes klæder og telt samt den musik, der skabtes gennem de afbillede instrumenter, stor opmærksomhed. De stærke farver og den uvante musik blev af Waldemar Dreyer forklaret gennem kirgisernes underudviklede anatomi:

Farvetrogede og farvemættede er Omgivelserne i det hyggelige Rum [i teltet i Kirgis-udstillingen i Zoo], thi stærke Farver, ofte grelt sammenstillede, tiltaler det lidet udviklede og lidet 'kultiverede' Menneskes Øje. Hans Nerver er ikke saa modtagelige som vores, stærke skal Paavirkningerne være for at gøre Indtryk paa dem. Derfor elsker han de mest lysende Farver: Blodets klare, røde, Saltsøens dybe, blaa, det frodige grønne hos Vaarens spirende Græs, er noget, han kan forstaa, og som han overfører paa sine Klæder, sin Pynt, sine Tæpper, sine Broderier osv. Noget lignende gælder om hans Musik: drønende Trommer og skrattende Tamburiner, klirrende Strænge og raslende Dingel-Dangel, videre gaar hans Ønsker ikke. Om han end vil kunne nyde larmende Janitscharmusik, det afdæmpede, melodiose som tiltaler vore finere mærkede Øren, lader ham ganske uberørt.³

Det er uklart fra kildematerialet om det almene publikum – ligesom Waldemar Dreyer – kunne gå bag indhegningen og ind i teltene, men der var også andre muligheder for kontakt og interaktion. En notits i pressen beskriver således, hvordan kirgiserne, der boede i Zoologisk Have, mens udstillingen varede, indimellem stak af om natten for at gå ud på sjov blandt byens befolkning:

2 *Politiken* 25.8.1900: "Kirgiserne i Zoologisk Have".

3 *Politiken* 25.8.1900: "Kirgiserne i Zoologisk Have".

De [kirgiserne] er efterhaanden blevet nogle vanskelige Herrer og Damer at passe paa. Hver Aften kravle de over Havemuren og gaa ned paa Alleenberg og komme først Hjem sent paa Natten. Det er ikke de optrædende Skjønheder, som dette Etablissement er i Besiddelse af, der friste de asiatiske Steppesønner. Det, der morer dem, er alle de forskjellige Kaste- og Ringspil med tilhørende Gevinster, som synes at skulle blive deres Hovedforlystelse. For Ejerne af Tombolaerne ere de besøgende Kirgisere ikke nogen Kilde til Indtægt. De ere nemlig fødte Mestre i al slags Kastespil, og det hænder ikke ofte, at en af dem slaar ved Siden af. Naar de komme hjem om Aftenen, have de Lommerne fulde af Knive, Spejle, Halsbaand og alt muligt Nürnbergkram.⁴

Logikken bag udstillingen af kirgisere i Zoologisk Have var ønsket om at fungere som etnografisk anskuelsesbillede med levende rekvisitter, men kirgisernes natlige besøg i et af Københavns forlystelseskvarterer var muligvis medvirkende til at underminere den afstand mellem tilskuer og udstillet, som iscenesættelsen med fokus på inciterende fremmedhed og mangelfuld udvikling og civilisationsgrad skabte, og snarere muliggøre forståelse af fællesskab og mellemfolkelighed. De levende mennesker, udstillingen udgjordes af, var således både objekter i en etnografisk lektion og subjekter med egne ønsker og handlemåder, som ikke nødvendigvis levede op til udstillingens koreografi.

ANNE FOLKE HENNINGSEN
 PH.D., LEKTOR (TIDSBEGRÆNSET)
 SAXO-INSTITUTTET
 KØBENHAVNS UNIVERSITET
 FOLKE@HUM.KU.DK

---

4 *Nationaltidende* 12.8.1900: Notits uden titel.